

LIETUVOS NUOLATINĖS PRIVALOMOSIOS PRADINĖS KARO TARNYBOS KARIŲ STEREOTIPINĖS NUOSTATOS DĖL MOTERŲ KARIŲ

Gerda Kazlauskienė

Klaipėdos universitetas

Anotacija

Straipsnyje aptariama lyčių lygybės politikos karinėje tarnyboje svarba. Atsižvelgiant į nesąmoningo šališkumo prieigą siekiama išsiaiškinti, ar ir kokių stereotipų Lietuvos nuolatinės privalomosios pradinės karo tarnybos (NPPKT) kariai (ne)palaiko dėl moteriškos lyties, bei atskleisti, su kokių požiūriu NPPKT karės susiduria tarnyboje dėl stereotipinių nuostatų. Straipsnyje analizuojama lyčių lygybės problematika dviejuose kontekstuose: lyčių lygybės karo tarnyboje demokratinio vertingumo ir skirtingų lyčių tarnybos karinio poreikio bei pasirengimo. Antrasis kontekstas reikšmingai kontrastuoja pirmojo konteksto atžvilgiu, ypač žvelgiant tradiciškai – karo tarnybos prasmė yra efektyvaus saugumo užtikrinimas ir gynyba, o ne efektyvi lyčių lygybė. Straipsnyje analizuojama, kaip stereotipinės nuostatos dėl moters lyties minėtą tradiciją palaiko. Remiantis empirinio tyrimo rezultatais pastebėta, kad stereotipai NPPKT karių vis dar palaikomi, nors ir nevienodai karių savanorių ir karių prievolinių. Dominuojanti stereotipinė nuostata – moterų karių rizika patirti priekabiavimą ar seksualinį smurtą gerokai didesnė. Karės susiduria su stereotipinėmis nuostatomis, jų manymu, to palaikymo priežastys gali būti asmenų amžius, iš praeities „atsineštos“ stereotipinės nuostatos, išsilavinimas.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: lyčių lygybės politika, karė, nuolatinė privalomoji pradinė karo tarnyba, stereotipinės nuostatos.

Abstract

The present paper discusses the role of gender equality policy in the military. The aim is to find out, paying due attention to unconscious bias, whether or not soldiers enrolled in mandatory initial military service in Lithuania support any stereotypes regarding women, and if so, then what are the stereotypes they adhere to, and what are the stereotypes that women in mandatory initial military service are confronted with. The paper analyses gender equality issues in the following two important contexts: the democratic value of gender equality in military service, and the need and readiness of the military to accommodate different genders. The latter context forms a stark contrast with the former two, especially given the traditional point of view that military service is meant to ensure effective security and defence, rather than the effective implementation of gender equality. The paper analyses how stereotypical attitudes towards women as a gender support the above-mentioned tradition. Based on the results of empirical research, stereotypes have proven to be still maintained by soldiers in the target group. The dominant stereotypical attitude is that active military service may be putting women at greater risk of harassment and sexual abuse. Female soldiers in the target group are confronted with stereotypical attitudes. They link the reasons underlying the overall support of stereotypical thinking to the age of the individuals concerned, their inherited stereotypical attitudes, and their education.

KEY WORDS: gender equality policy, women soldiers, mandatory initial military service, stereotypical attitudes.

Įvadas

Karo tarnybos formavimas yra visų valstybių ir visuomenių aktualija. Dabarties karinė organizacija ir technologijos ne tai kad imperatyviai nereikalauja visuotinės karo tarnybos, bet ir apskritai gausios kariuomenės. Tokioje situacijoje politinės darbotvarkės klausimas, kas ir kodėl privalo atlikti karo tarnybą, o kas ne? Žinoma, privalomosios karo tarnybos karių skaitlingumas, kaip, beje, ir (ne)visuotinumumas priklauso nuo kiekvienos valstybės ypatumų. Tačiau bet kuriuo atveju privalomosios karo tarnybos formavimas plačiaja prasme siejasi su lyčių lygybės klausimu. Tokioje situacijoje moterų dalyvavimas formuojant privalomąją karo tarnybą juo lab tampa prieštaringas: kariniu-technologiniu požiūriu būtinybės nėra, tačiau yra demokratinis žmogaus teisių ir laisvių, taip pat lyčių lygybės reikalavimas. Be to, gyvuoja ne vienas stereotipas, kvestionuojantis moterų karo tarnybą.

Įprasta, kad ginkluotosiose pajėgose daugiausia tarnauja vyrai, tai sukuria stiprią vyrišką euristiką, kuria remiantis kuriama tikrovė. Reikia pažymėti, kad net išgalvotos karo ir kariuomenės istorijos pirmiausia vaizduoja stiprius vyrus ir pasakoja apie juos (Muhr ir kt., 2017). A. C. Demet (2022), tyrinėdama Turkijos karo prievolės sistemą, pažymėjo, kad militarizmas veikia moterų gyvenimą, net jei jos neatlieka privalomosios karo tarnybos. Tik 11-a iš 60-ies šalių, kur vykdomos privalomosios karo tarnybos programos, šaukiami ir vyrai, ir moterys. Be Izraelio, kitos penkios šalys (Eritrėja, Malis, Marokas, Šiaurės Korėja, Tunisas) šaukia moteris pagal visuotines karo tarnybos programas, dar penkios (Beninas, Žalioji Kyšulys, Mozambikas, Norvegija, Švedija) turi atrankines sistemas, kurios apima vyrus ir moteris (DeSilver, 2019). Visgi, atsižvelgiant į skirtingų šalių formuojamą privalomąją karo tarnybą, galima teigti, kad tiesiogiai daugiausia tai veikia vyrus, netiesiogiai – ir moteris, tačiau šioje tarnyboje išlieka aktualus lyčių lygybės klausimas (Collischon ir kt., 2018; Heikkilä ir kt., 2020).

Lietuvoje visuotinė karo prievolė nevykdoma, šiuo metu įgyvendinama nuolatinės privalomosios pradinės karo tarnybos (NPPKT) koncepcija pašaukti kariuomenės poreikius atitinkantį asmenų skaičių. 2022 m. sausio mėnesį Krašto apsaugos ministerijoje pristatyta Visuotinės karo prievolės galimybių vertinimo studija, kurioje pateikti du galimi visuotinio šaukimo modeliai: būtų šaukiami 18–19 m. vaikinai – apie 6100 kasmet, arba 18–19 m. vaikinai ir merginos – apie 11 900 kasmet (skaičiai nustatyti įvertinus tam tikras prielaidas). Įvedus visuotinę karo prievolę būtų pereinama prie kitos gynybos koncepcijos – „pašaukti kuo didesnę asmenų skaičių“. Tokios svarstomos pokyčių galimybės apimtų ir moterų įtraukimą į NPPKT, o tokio atvejo Lietuvos kariuomenė nėra turėjusi.

Lietuvos Respublikos karo prievolės įstatymo (1996, 2021 m. suvestinė redakcija) 3 straipsnio 6 punkte pažymima, kad nuo karo prievolės moterys atleidžiamos,

išskyrus tas, kurios raštu pareiškė norą tapti karo prievolinkėmis. K. Kenstavičienė disertacijoje „Valstybės gynybos konstitucinis institutas: teisinio reguliavimo raida ir problemos“ pažymėjo, kad „Lietuvos Konstitucijos 139 straipsnio 2 dalies nuostata „*piliečiai privalo* atlikti karo <...> tarnybą“ verčia susimąstyti dėl karinės prievolės išimties taikymo moterims. Konstituciją aiškinant vien pažodžiui, reikėtų atmesti bet kokius bandymus atleisti moteris nuo karo tarnybos“ (Kenstavičienė, 2021, p.173).

Visgi moterų atleidimą nuo karo prievolės objektyviai pagrįsti gana sudėtinga: biologiniai lyčių gebėjimų skirtumai nepateisinami dėl modernios karinės technikos ir kitų aspektų; laiko praradimas dėl nėštumo, gimdymo, vaikų auklėjimo negali būti moterų atleidimo nuo karo prievolės pagrindas, nes konkrečių aplinkybių atveju galima nustatyti karo tarnybos atidėjimo teisinį reguliavimą, tad siūloma Lietuvoje keisti Karo prievolės įstatymo 3 straipsnį, išbraukiant 6 punktą (juo moterys Lietuvoje atleidžiamos nuo karo prievolės), bei Lietuvos Konstitucijos 139 straipsnio 2 dalį, kurioje eksplicitiškai būtų nustatytas moterų atleidimas nuo karo prievolės kaip *lex specialis* Konstitucijos 29 straipsnio 2 dalies atžvilgiu, paliekant joms savanorišką karo tarnybos atlikimo galimybę (Kenstavičienė, 2021).

Lyčių požiūriu karo tarnyba nėra neutrali, nes tradiciškai vis dar ryškus vienos lyties dominavimas, lemiantis lyčių tvarkos hierarchiją, kurią stiprina būdingas pačios karinės struktūros konservatyvumas (dėl sunkiai priimamų conceptinių naujovių), tokiu atveju moderniai demokratinei valstybinei institucijai iškyla dvi alternatyvos – arba laukti, kol pokyčiai įvyks, ir tada reaguoti, arba juos numatyti ir sėkmingai valdyti karinėje struktūroje.

Apžvelgus Lietuvos ir kitų šalių autorių mokslines publikacijas bei C. J. Moss-Racusin'o ir kt. (2012), C. Stamarski'o ir L. Son Hing'o (2015) terminiją, galima pastebėti, kad vis dar gajį profesinė segregacija, lemianti suvaržymus, netiesioginius apribojimus dėl lyties. Kaip teigia P. Bordalo ir kt. (2016), stereotipai lemia lygių galimybių iškraipymus ir pateisina lyčių nelygybę. Ginkluotosiose pajėgose augant moterų skaičiui, didėja poreikis aktualizuoti įsišaknijusį tendencingumą dėl lyties. Svarstant, kokios yra lyčių nelygybės priežastys kariuomenėje, svarbu atkreipti dėmesį į vieną iš galimų rodiklių – stereotipus, kurie susiję su tam tikrų vertybių įtvirtinimu ir normatyviniais kriterijais bei galimybėmis.

Lietuvos mokslininkų darbuose lyčių lygybės kariuomenėje užtikrinimo tyrimuose stereotipų vaidmuo neaktualizuojamas, tačiau užsienio mokslininkai, analizuojantys stereotipus kariuomenėje, pažymi, kad tai aktuali tema (Boldry ir kt., 2001; Boyce ir kt., 2003; Swers, 2007; Archer, 2013; Kvarving ir kt., 2016; J. Collins-Dogrul ir kt., 2017, kt.). J. S. Goldstein'as (2001) pagrindė moterų retumą kariuomenėje dėl seksistinių pažiūrų; R. Cook'as ir C. Weiss'as (2016) aptarė moterų ir vyrų stereotipus kariuomenėje, remdamiesi įžvalgomis iš teismo bylų,

kur konstatuota, kad stereotipai prisideda prie institucinių ir žmogaus teisių pažeidimų; N. Jenne ir F. U. Bisshopp'as (2021) analizavo lyčių stereotipus Čilės ginkluotuosiose pajėgose ir pan.

Straipsnio tikslas – atsižvelgiant į šališkumo dėl lyties prieigą siekiama išsiaiškinti, kokias stereotipines nuostatas dėl moteriškosios lyties Lietuvos NPPKT kariai (ne)palaiko, bei išsiaiškinti, su koku požiūriu dėl tarnybos ir stereotipinių nuostatų NPPKT karės susiduria.

Šio straipsnio objektas – Lietuvos nuolatinės privalomosios pradinės karo tarnybos karių stereotipinės nuostatos dėl karės lyties.

Siekiant straipsnio tikslo pateikiamas lyčių lygybės kariuomenėje teorinis diskursas, akcentuojamos lyčių lygybės kariuomenėje politikos skirtys ir panašumai įvairiose pasaulio šalyse. Taikyta mišri metodų strategija (kiekybinis tyrimo metodas – anketinė apklausa raštu, kokybinis – interviu), siekiant išsiaiškinti Lietuvos nuolatinės privalomosios pradinės karo tarnybos karių stereotipines nuostatas dėl moters karės lyties.

1. Lyčių lygybės politika karinėje tarnyboje

Reaguojant į demokratijos procesus, moterų padėtis kariuomenėje, jų integracija, dalyvavimo ir pasitenkinimo sąveika, užtikrinant gynybą ir saugumą, ir su tuo susijusios problemos sulaukė mokslininkų dėmesio (Creveld, 2000; Golgstein, 2004; Solaro, 2006; King, 2013 ir kt.). Moterų įsitraukimas ir dalyvavimas gynybos ir saugumo struktūrose yra ne tik funkcinis, bet ir būtinas dalykas (Barry, 2013), tačiau atliktų tyrimų apžvalga atskleidė, kad moterims kariuomenėje dažniausia leidžiama užimti tik tam tikras pozicijas ir vaidmenis, o tai sumažina jų galimybes, palyginti su vyrais (Browne, 2007; Watson, 2019 ir kt.).

L. S. Kornblum (1984), pateikusi nemažai faktinių įrodymų, pagrindė tą faktą, kad moterys per visą istoriją buvo kovotojos. C. Moskos'as (2006) pažymėjo, kad Antrajame pasauliniame kare tarnavo apie 350 tūkst. moterų. B. Drapikowskos (2018) teigimu, per visą karinę istoriją moters vaidmuo valstybės saugumo sistemoje keitėsi. Per šimtmečius nueitas ilgas kelias – nuo kario mamos iki visavertės karės, atliekančios užduotis lygiai su kariais vyrais. Pirmą kartą moterų dalyvavimas gynyboje paminėtas viduramžiais. B. Drapikowska aptarė Lenkijos atvejį, kai apie aktyvesnę moterų dalyvavimą pradėta kalbėti lenkų tautinių sukilimų laikais, pavyzdžiui, 1794 m. sukilimas (T. Kosciuškos) ir pan. I ir II pasaulinių karų laikotarpiu vykdyti pirmieji reguliarūs moterų būrių formavimai, kurie, nors ir naudingi kariuomenei, karinėms operacijoms pasibaigus panaikinti. Ši padėtis tęsėsi iki 1988 m., kai moterys į kariuomenę imtos specialiomis sąlygomis: praktiškai formuoti tik medicininiai ir muzikiniai korpusai. Visiškai karinė tarnyba pakeista

tik Lenkijai įstojus į Šiaurės Atlanto aljanso struktūras, kai standartizacijos reikalavimai privertė keisti moterų karių padėtį. V. Jokubauskas ir V. Safronovas (2021) pažymėjo, kad Lietuvoje apie moterų vaidmenis ir patirtis praeities karuose ir kariuomenėse istorikai yra parašę neįtikėtinai mažai, o tokie personažai kaip Emilija Pliaterytė, 1830–1831 m. sukilimo dalyvė, jų akiratyje buvo tik išimtis.

Dauguma liberalių feminisčių laikosi militaristinio požiūrio, kad moterų dalyvavimas kariuomenėje, siekiant lyčių lygybės visuomenėje, yra naudingas (Feinman, 2000). Pripažįstant istoriškai susiklosčiusią moterų ir vyrų nelygybės problemą, šios istorinės pasekmės jaučiamos iki šiol: moterų diskriminacija ir atotrūkis nuo vyrų kariuomenėje yra vienas iš reiškinių, lemiantis viešosios politikos prieštaras, ypač laikantis demokratijos reikalavimų. Dažnai karinėse diskusijose lyčių politika vertinama iš dviejų pusių: demokratiškos vertybių bei lygybės; karinio poreikio ir pasirengimo. Šie veiksniai dėl kariuomenės vaidmens suvokimo, kuris paprastai apibrėžiamas kaip saugumo užtikrinimas, o ne kaip efektyvi lygybė, dažnai nesuderinami (Finabel, 2018).

C. Enloe (2007) pažymi, kad moterims aktyviau papildant kariuomenę institucija gali tapti mažiau hierarchiška ir orientuota į grėsmių kupiną pasaulėžiūrą, labiau – į įsipareigojusią humanitarinėms operacijoms. Ši autorė išsakė nuomonę, kad kariuomenė negali būti mažiau „maskulinizuota“ institucija, nes tai reikštų, kad ji būtų mažiau veiksminga kovoje ir vyrams mažiau patraukli įsidarbinti. Tad moterų tarnyba kariuomenėje feministiniu požiūriu nebūtinai yra „išlaisvinanti“. Būtina akcentuoti, kad kariuomenėje tarnaujančios moterys yra sėkmingai militarizuojamos, bet nebūtinai įgalinamos priimti sprendimus, spręsti problemas, organizuoti ir keisti situacijas, kurios leistų joms labiau įsitraukti ir dalyvauti karinėje tarnyboje (D'Amico, 1998).

F. Sundevall'o ir A. Persson'o (2019) teigimu, moterys karo tarnyboje suvokiamos ir kaip problema, ir kaip įvairių problemų sprendimas. Vyrų fizinis kūnas, jų jėga buvo standartas, pagal kurį vertintos moterys, ir tas skirtingumas laikytas problemišku, bet dėl darbuotojų trūkumo ir specifinių personalo savybių poreikio karės išsprendė kai kurias problemas, ypač tarptautinėse misijose.

Viena iš problemų – bendro modelio, kaip sukurti ginkluotąsias pajėgas demokratinėje visuomenėje, kad būtų užtikrinta lyčių lygybė, ypač moterų atžvilgiu, nebuvimas. Vis dėlto dėtos pastangos, išskirti reikšmingi formuojant lyčių lygybės politiką pagrindiniai elementai:

- ideologinių konfliktų intensyvumas ir jų poveikis visuomenei;
- lyčių lygybės problemų laikymas politiškai svarbiomis;
- partijų atvirumas dialogui su socialinių judėjimų veikėjais, ypač moterų;
- didžiulis skurdas bei dėl to kylanti ekonominė ar socialinė atskirtis (United Nations Division for the Advancement of Women, 2005).

Dažnu atveju moters sėkmė karinėje vyriškoje kultūroje priklauso nuo jos sugebėjimo fiziškai pasirodyti, bendrauti ir elgtis vyriškai. Tokios vyriškos manieros akivaizdžios, kai kariuomenėje tarnaujančios moterys trumpai kerpa plaukus, nesinaudoja makiažo priemonėmis, dėvi nemoteriškus civilius drabužius. Taigi, kuo labiau maskuojamas moteriškumas, tuo mažiau karės trikdo vyrus, taip siekdamas socialinės sanglaudos. Karės, metusios iššūkį vyriškajai kultūrai, *status quo* turi rimtų pasekmių, siekiant karjeros. Kariuomenėje *stiklinių lubų* efektai akivaizdūs, kai moterims sunku žengti į kitus padalinius, siekti aukštesnių karinių laipsnių ar įgyti ir kelti karinę kvalifikaciją. Naujos politikos kryptys, tokios kaip *rožinės kėdės* politika, bando kovoti su šiuo diskriminaciniu reiškiniu, siekiant užtikrinti reikiamą moterų einamų pareigų kvotą (McCristall ir kt., 2019).

Visgi slinktį lyčių lygybės užtikrinimo link pirmiausia lemia tarptautinė politika, formaliai skatinanti valstybes dalyvauti lyčių lygybės užtikrinimo procesuose, antra, – teisės aktai, aiškiai ir konkrečiai apibrėžiantys žmogaus teises (Pinch ir kt., 2006). Tokia šalis kaip Norvegija, viena labiausiai lyčių lygybe pasižyminčių valstybių, ėmėsi svarbių žingsnių, siekdama užtikrinti lyčių lygybę kariuomenėje, kurdama mišrius lyties aspektu kovinius vienetus, tad moterų kariuomenėje tik padaugėjo, pavyzdžiui, Norvegijos 138-ajame oro pajėgų gynybos batalione 2015 m. 50 proc. buvo moterys (Loukou, 2020). Be to, 2015 m. Norvegija tapo pirmąja šalimi pasaulyje, kurioje vyrų ir moterų tarnybos terminai sutapo. Čia jau 2018 m. 25,2 proc. šauktinių buvo moterys (Heikkilä ir kt., 2020). Oficialiame Švedijos karo tarnybos puslapyje skelbiama, kad 2020 m. privalomojoje karo tarnyboje dalyvavo 17 proc. moterų, o 2025 m. iškeltas tikslas pasiekti 30 proc. šauktinių moterų (Swedish armed forces, 2020). Beje, Švedija tapo antrąja šalimi po Norvegijos, kurioje vyrai ir moterys šaukiami lygiomis sąlygomis (Persson ir kt., 2019).

Atsižvelgiant į pozityvią Skandinavų šalių vykdomą „teisingą lyčių atžvilgiu“ politiką (Dahl ir kt., 2018) galima pastebėti, kad kariuomenėje sėkmingai užtikrinus lyčių lygybę sukuriama stabili, saugi aplinka, nes galvojama ne tik apie karius, bet ir apie visuomenę, kurioje jie vykdo savo veiklą (Persson ir kt., 2019). Verta pastebėti, kad Kanados kariuomenė (viena pirmųjų leidusi savo gretose tarnauti moterims) šiandien konstatuoja, jog karės gynybos sistemoje vaidina ypač svarbų vaidmenį ir bus siekiama, kad iki 2026 m. kas ketvirtas karys Kanados kariuomenėje būtų moteris. Vyrauja aiški tendencija mažinti lyčių nelygybės kariuomenėje apraiškas, mažėja galimybių abstrakčiai deklaruoti lyčių lygybę karinėje tarnyboje (Skujaitė, 2019).

Dažniausia lyties tema susijusi tik su moterimis ir jų problemomis. Tuo tarpu lytis reiškia tiek vyrų ir moterų socialiai sukonstruotas savybes, tiek vyrų ir moterų grupių santykius, normas, lūkesčius. Skirtingoms lytims paprastai priskiriami tam tikri socialiniai vaidmenys. Esami moterų ir vyrų socialiniai vaidmenys skiriasi,

bet visuomenėje jie turėtų būti traktuojami kaip lygiaverčiai. Tyrėjų teigimu, moterims skirti socialiniai vaidmenys karinei karjerai nepalankūs. Nors karinė kvalifikacija neturi lyčių požymių, daugelis kariuomenės aspektų priskiriami vyriškajai lyčiai (Peters ir kt., 2015).

Visgi mokslininkai pastebi, kad silpnėja tradicinė lyčių norma, lytis pateikiama ne kaip socialinė struktūra, o kaip individualus tapatumas (Choo, 2020). Todėl vis dažniau diskutuojama translyčių (Suh, 2019; Dunlap ir kt., 2020) ir skirtingos seksualinės orientacijos asmenų (ne)dalyvavimo karo tarnyboje klausimu (Sundevall ir kt., 2016). Lyčių lygybės užtikrinimas lemia situaciją, kad kariuomenei kyla poreikis atsižvelgti ne tik į lytį, bet ir į tapatumą, tai neišvengiamai skatina ieškoti priemonių ir sprendimų, kaip suderinti demokratijos reikalavimus formuojant karo tarnybą.

2. Stereotipai dėl moters karinėje tarnyboje

Stereotipo sąvoka kilusi iš graikų kalbos žodžio *stereo*, reiškiančio kietas, ir *typos* – savybės, kuri priskiriama tam tikram objektui. Stereotipo kilmė ir jo egzistavimo priežastys kelia daug neaiškumų. Jo kilmės visapusiškai paaiškinti taip, kad būtų galima pagrįsti jo egzistavimo priežastį, neįmanoma. Tačiau kaip paaiškinti, kodėl jie tiesiogiai ar netiesiogiai veikia nuostatas ir elgesį ar riboja moterų aktyvumą kariuomenėje?

Visuotinai sutariama, kad *stereotipo* sąvoką 1922 m. įvedė Walter'is Lippmann'as (1998) savo publikacijoje „Viešoji nuomonė“ (angl. „Public opinion“). Jo teigimu, stereotipas yra supaprastintas iš anksto priimtas požiūris, kylantis remiantis ne asmenine žmogaus patirtimi, bet netiesioginio objekto pažinimo pagrindu (taip pat žr. Oustinoff, 2019). Kitaip tariant, stereotipas yra prielaida, taikoma konkrečiai žmonių grupei, remiantis tam tikru jų elgesiu ar savybėmis (Herek, 2016). Kaip nurodo M. E. Heilman'as (2012), lyčių stereotipai yra ne tik apibūdinantys, bet ir nurodantys. Taigi jie ne tik apibūdina vyrus ir moteris, bet ir nurodo, kokie jie turėtų būti, o tai jau ribojančios normos, diktuojančios, kokie požymiai, elgesys yra tinkami ar netinkami skirtingų grupių žmonėms, šiuo atveju – vyrams ir moterims. Tokias susiklosčiusias aplinkybes iš dalies paaiškina lyčių vaidmenų teorija, sukurta 1985 m. Harvardo universiteto tarptautinės plėtros institute, bendradarbiaujant su Jungtinių Valstijų Tarptautinės plėtros agentūra.

Remiantis lyčių vaidmenų teorija, stereotipus lemia socialiniai vaidmenys, kurie istoriškai suskirstyti į darbo, statuso ir valdžios vaidmenis. Nors įvairiose kultūrose yra skirtumų, šie vaidmenys iš esmės nustatomi pagal lytį. Moterys paprastai rūpinasi namais ir šeima, o vyrai labiau linkę užsiimti veikla, kuri siejasi su jėga,

greičiu, gebėjimu aprūpinti. Todėl manoma, kad moterys yra rūpestingos ir palai-kančios, o vyrai laikomi nepriklausomais ir aktyviais (Eagly ir kt., 2000).

Apžvelgus mokslinę literatūrą, pastebėta, kad, nors dėl lyties vaidmenų stereotipų atlikta nemažai tyrimų, stereotipų priežastys dar nepakankamai iširtos. Nenustačius priežasčių, reiškinys išliks (Tabassum ir kt., 2021). Vis dėlto pastebima, kad lyčių vaidmenys kinta. Įprasta manyti, kad lyties tema susijusi tik su moterimis ir jų problemomis, tačiau svarbu pabrėžti, kad šiame tekste kalbama ne apie biologinę (ang. *sex*), o apie socialinę lytį (ang. *gender*). Lytis reiškia tiek vyrų, tiek moterų socialiai sukonstruotas savybes, vyrų ir moterų grupių santykius, normas, lūkesčius. Nors moterų ir vyrų socialiniai vaidmenys skiriasi, jie visuomenėje turėtų būti traktuojami kaip lygiaverčiai. Kaip pažymi tyrėjai, moterims numatyti socialiniai vaidmenys siekti karinės karjeros nepadedą. Nors karinė kvalifikacija lyčių aspektu neribojama, daugelis kariuomenės darbų laikomi vyriškais (Peters ir kt., 2015).

Aktualu atsižvelgti į nesąmoningą šališkumą dėl lyties, kuris moksliniuose šaltiniuose apibūdinamas kaip išankstinis požiūris, nusistatymas dėl individo arba grupės lyties. „Nesąmoningas šališkumas pasireiškia tuomet, kai priimame ar grindžiame sprendimus remdamiesi savo ankstesne patirtimi, savo pačių įsišaknijusiomis mąstymo formomis, prielaidomis ar interpretacijomis mums patiems nesuvo-kiant, kad tai darome“ (Struktūriniai pokyčiai mokslinių tyrimų srityje, 2017, 4). Mokslinėje literatūroje teigiama, kad nesąmoningas šališkumas įsišaknijęs lyčių stereotipuose, kurie atskleidžia tradicinius lyčių vaidmenis ir normas. Jis išlaiko lyčių nelygybę net teisiškai nustačius lyčių lygybę. Netiesioginis tikėjimas lyčių stereotipais gali lemti šališką asmenų vertinimą, ypač jei tie asmenys nesilaiko vaidmens ar elgesio, susijusio su jų lyties stereotipu, normų. Nesąmoningas šališkumas dažniausia susijęs su moteriškąja lytimi (Gaddes ir kt., 2018). Teigiamas lyčių šališkumas dažnai vadinamas geranorišku seksizmu, ir, nors gerai apgalvotas, bet kokia lyčių šališkumo forma gali daryti neigiamą poveikį (Becker ir kt., 2011).

Mokslinėje literatūroje pripažįstama, nors moterys ilgą laiką kariuomenėje ėjo įvairias pareigas, jos čia retai pripažįstamos dėl savo narsumo, stiprybės, atsparumo ir aukštos kvalifikacijos tarnyboje. Moterų kariuomenėje stereotipai išlieka dėl požiūrio ir suvokimo, koks turėtų būti kario įvaizdis.

Atsižvelgiant į karinės tarnybos specifiką, galima skirti šiuos vyraujančius moterų kariuomenėje stereotipus:

- moterims trūksta fizinės jėgos;
- moterys yra prastos lyderės;
- moterys nepakankamai agresyvios kovoti;
- moterims ir vyrams sunku bendradarbiauti;

- moterų nedalyvavimas kariniuose veiksmuose ar neįtraukimas į kariuomenės sudėtį jas apsaugo;
- moterims kariuomenėje gresia didesnė rizika patirti priekabiavimą ar seksualinį smurtą nei kitame darbe (Kornblum, 1984; Heilman, 2001; Blondin, 2016).

Tradicinis demokratinis karinės struktūros valdymas šiandien privalo tobulinti karių (moterų ir vyrų) tarnybos formas, ieškoti naujų socialinių poreikių derinimo ir užtikrinimo karinėje tarnyboje priemonių. Taigi vadovybė privalo atsižvelgti ir į kuriamus bei palaikomus kariuomenės stereotipus. Ypač dažnas stereotipas, kad moterims kariuomenėje gresia didesnė rizika patirti priekabiavimą ar seksualinį smurtą, nei kitame darbe. L. S. Kornblum'o (1984) teigimu, karės ir civilės patiria priekabiavimą ir seksualinį smurtą įvairiose darbo vietose. Atsižvelgiant į bendrą darbo kontekstą, Tarptautinė darbo organizacija (International Labour Organization, 2022) skelbia, kad daugiau nei vienas iš penkių dirbančių žmonių (beveik 23 proc.) yra patyręs fizinį, psichologinį ar seksualinį smurtą arba priekabiavimą darbe.

Šio straipsnio autorei nepavyko atrasti mokslinių tyrimų, kurie patvirtintų nuostatą, kad būtent kariuomenėje karei gresia didesnė rizika patirti priekabiavimą ar seksualinį smurtą, palyginti su kitomis socialinėmis aplinkomis (įskaitant darbą). Tačiau pastebima, kad nepaisant dešimtmečius trukusios „nulinės“ tolerancijos, seksualinis priekabiavimas ir išpuoliai jau gana seniai kelia grėsmę Jungtinių Amerikos Valstijų kariniam personalui, ypač įdarbintoms moterims. Karės dažniau patiria seksualinę prievartą nuo kolegos kario, nei žūsta mūšyje (Nagel ir kt., 2021). Mokslinis tyrimas atskleidė, kad egalitariškiau nusiteikusios moterys daug rečiau karinėje tarnyboje patiria seksualinį priekabiavimą, todėl šio tyrimo autoriai mano, kad moterims naudinga priskirti kovinius vaidmenis ir integruoti jas į specialiąsias pajėgas, siekiant sumažinti marginalizaciją ir seksualinį priekabiavimą karinėje kultūroje, kur dominuoja vyrai (Reis ir kt., 2019).

Be to, tarnaujantys vyrai dėl išsisknijusių papročių, įpročių ir įsitikinimų ne-linkę pripažinti moterų lyderystės. J. Boldry's (2001) su kolegomis atliko tyrimą ir nustatė, kad vyrai dažniau nei moterys buvo laikomi turinčiais karinei tarnybai būtinų lyderio ir motyvacinių savybių. D. G. Smith'o ir kolegų tyrimo (2019), kur analizuotos 4344 JAV karinio jūrų laivyno akademijos studentų nuomonės dėl lyderio savybių pasiskirstymo lyties aspektu, išvadose teigiama, kad moterys turi mažiau lyderio savybių. Toks neatitikimas tarp lyčių gali būti susijęs su stereotipiniu suvokimu. C. Cohn'o (2013) teigimu, kariuomenėje vyrai palankiau vertinami nei moterys, todėl pastarosioms dažniau kyla kliūčių siekiant karjeros ir jos laikomos mažiau kompetentingomis lyderėmis.

Atlikus tyrimą, kuriuo siekta iširti moterų karių karjeros galimybes Lietuvos kariuomenėje, paaiškėjo, kad „labiausiai moterų karių karjerai Lietuvos kariuomenėje, informančių nuomone, trukdo išoriniai veiksniai, pvz., stereotipai, vadų asmeniškumai, neskatinanti darbo aplinka, moterų neįtraukimas į sprendimų priėmimo procesą“ (Pleskys ir kt., 2021).

Remiantis L. Vermeij (2020) atliktu tyrimu, kuriame dalyvavo 142 moterys iš 53 šalių, pastebėta, kad pirmiausia į kares žiūrima kaip į moteris, tik tada – kaip į nacionalinių gynybos pajėgų kares. Iš 142 apklaustų karių moterų, 131 manė, kad nuolat turi įrodinėti savo sugebėjimą tarnauti. Šios moterys mano, kad kariuomenėje vyrai jas vertina kaip silpnesnes ir labiau pažeidžiamas, jų įsitikinimu, tai tiesiogiai veikia aukštesnių vadų dėl jų priimamus sprendimus. Be to, pažymėta, kad joms kyla kliūčių dėl karjeros, nes vyrauja prielaida, kad moteris pirmenybę turi teikti šeimai, o ne kariuomenei.

J. Collins-Dogrul'as ir J. R. Ulrich'as (2017) atliko tyrimą dėl moterų karių stereotipų viešajame diskurse ir pastebėjo, kad moterys traktuojamos kaip menkavertės karės ir tokia segregacija kelia pavojų karinei struktūrai. Ir atvirkščiai – atsiliepimai viešajame diskurse dėl palankios lyčių integracijos skatina palankų požiūrį į lyčių įvairovę, kai vyrai ir moterys turi teisę tarnauti, taip skatinama lygybė bei karinis pasirengimas. Tuo tarpu kitas atliktas tyrimas, kuriame išsamiai aprašyti praktikiniai pavyzdžiai, kaip skirtingų lyčių atstovai integruoti į NATO karines operacijas įvairiose pasaulio vietose, tokiose, kaip Afganistanas, Bosnija ir Hercegovina, Irakas, patvirtino prielaidą, kad karys turi būti vertinamas jo kompetencijos, o ne lyties aspektu (Hammar ir kt., 2015).

Stereotipiniai įsitikinimai moterims kariuomenėje kelia daug problemų, nes norint veiksmingai vykdyti karinę veiklą pirmiausia tenka atmesti daugybę stereotipinių nuostatų dėl moterų (Boldry ir kt., 2001). Lyčių stereotipai dažniausia nelemia pokyčių, ypač jei jie gali paveikti organizacijos kultūrą ir standartines karinės organizacijos veiklos procedūras (Doan ir kt., 2019). Vis dėlto, nepaisant tam tikrų stereotipų palaikymo kariuomenėje, pastebimi ir tam tikri teigiami pokyčiai. T. Khraban'as ir O. Silko (2021), analizavę stereotipus dėl moterų Ukrainos kariuomenėje, pastebėjo, kad jie Ukrainos kariuomenėje keičiasi, veikiami socialinio konteksto. Pagrindinė tokio poslinkio priežastis – specifinė karinė profesinė veikla bei atliekant užduotis pasiektas moterų efektyvumas.

Lyčių stereotipai lemia ir pateisina lyčių nelygybę. Sąmoningas ar nesąmoningas stereotipų dėl lyties kariuomenėje palaikymas susijęs su tam tikra elgsena. Karinė kultūra kuriasi ne savaime, puoselėjama vienkryptė vidinė karinė kultūra mažina moters interesų užtikrinimą ne tik profesiniu, bet ir platesniu karinės struktūros lygmeniu. Svarbu atkreipti dėmesį į NPPKT ir toliau analizuoti, kaip

ir kurios lyties aspektu formuojamos, palaikomos ar perkuriamos sampratos, kaip kuriama lyčių lygybės politika Lietuvos karinėje tarnyboje.

3. Tyrimo metodologija

Tyrimui atlikti pasirinktas mišrusis tyrimo būdas (Creswell, 2013; Van Thiel, 2014), viename tyrime apimantis tiek kiekybinius, tiek kokybinius metodus. Skirtingi autoriai pabrėžia įvairius mišrios prieigos privalumus: tai leidžia geriau paaiškinti tiriamą reiškinį, pastebėti ir pašalinti prieštarigus duomenis (Bans-Akutey ir kt., 2021), tirti labai sudėtingus reiškinius, didina tyrimų patikimumą ir pagrįstumą (Creswell, 2013), užtikrina tikslesnius palyginamuosius tyrimo duomenis, leidžia išvengti abejotinių teorinių ir praktinių išvadų (Joslin ir kt., 2016), skatina naujas idėjas, kurios gali padėti surasti atsakymus kilus tyrimo problemų (Creswell, 2013). Šio tyrimo būdo trūkumai: sudėtinga apdoroti didžiulį duomenų kiekį, tam reikia daugiau laiko, priemonių, žmonių, galimi prieštaringi rezultatai, disharmonija dėl tyrėjo šališkumo (Thurmond, 2001), abejotinos tyrimo išvados (Bans-Akutey ir kt., 2021), neefektyvu, jei norima tik išplėsti tyrimo imtį. Šiame tyrime mišraus tyrimo metodų integravimas pasirinktas siekiant visapusiškiau suprasti tiriamą reiškinį ir ieškant atsakymų į tyrime iškeltus klausimus.

Kiekybiniam tyrimui atlikti pasitelkta anketinė apklausa. Klausimai sudaryti straipsnio autorės, remiantis mokslinės literatūros apžvalga, kaip pagrindinis šaltinis pasirinktas Lori S. Kornblum (1984) straipsnis „Moterys karės vyrų pasaulyje: kovinė atskirtis“ (angl. *Women Warriors in a Men's World: The Combat Exclusion*), kuriame teoriškai aptariami stereotipai / mitai dėl moterų kariuomenėje. Siekiama nustatyti, kurių stereotipinių nuostatų dėl moterų karių NPPKT kariai „(ne) palaiko“, ar skiriasi savanoriškai ir prievolės pagrindu tarnaujančiųjų nuostatos dėl šių stereotipų. Be to, siekta išsiaiškinti, ar būtina, kad NPPKT atliktų ir vyrai, ir moterys.

Šiame tyrime taikyta Cronbach'o $\alpha = 0,758$, tai rodo didelį klausimyno patikimumą.

Taikyti šie duomenų analizės būdai:

1. Aprašomoji statistika (dažnių lentelė, vidurkis). Dažnių lentelės taikytos, siekiant nustatyti respondentų atsakymų pasiskirstymą. Nominalieji kintamieji pateikti procentais.
2. Populiacijos grupių palyginimas (chi kvadrato χ^2 kriterijus). Metodas taikytas, siekiant nustatyti nominaliųjų kintamųjų pasiskirstymo tarp populiacijos grupių skirtumus. Reikšmingumo lygmuo $\alpha = 0,05$.

3. Populiacijos grupių palyginimas (Mann-Whitney'aus kriterijus). Metodas taikytas, siekiant nustatyti dviejų populiacijos grupių su ranginiais kintamaisiais skirtumus. Reikšmingumo lygmuo $\alpha = 0,05$.

Atliekant kokybinį tyrimą taikytas iš dalies struktūruotas interviu metodas, siekiant detaliau įvertinti NPPKT tarnaujančių merginų požiūrį į merginų karių stereotipus. Kiekvienas interviu truko apie 20 min. Dalyvavo penkios merginos (S1, S2, S3, S4, S5), NPPKT išstarnavusios septynis mėnesius. Interviu sudarė šie klausimai: kodėl pasirinkote tarnauti NPPKT ir kaip vertinate tarnybą; koks aplinkinių, profesinės karo tarnybos karių, šauktinių vaikinų ir merginų požiūris į NPPKT tarnaujančias merginas kares; ar asmeniškai esate susidūrusios su stereotipinėmis nuostatomis merginų karių atžvilgiu tarnyboje ar kitoje aplinkoje, įvardykite pagrindines priežastis, kas gali prisidėti prie stereotipinių nuostatų NPPKT tarnyboje palaikymo; ar NPPKT turėtų tarnauti tiek vyrai, tiek moterys, kodėl taip manote? Visas interviu užrašinėtas ranka, nes norint naudotis diktofonu karinėje teritorijoje reikia atskiro leidimo. Vėliau atliekant teksto analizę gauta informacija grupuota į kategorijas ir subkategorijas, taikant kokybinę turinio analizę.

Kiekybinis ir kokybinis tyrimas atliktas viename iš Lietuvos kariuomenės batalionų, gavus bataliono vado leidimą. Kiekybiniame tyrime (žr. 1 lentelę) dalyvavo 208 respondentai (M – merginos, V – vaikinai). Kadangi skyrėsi respondentų atėjimo į tarnybą pobūdis, jie suskirstyti į dvi grupes: savanoriškai tarnaujantys NPPKT kariai (tyrime N-94) ir prievolės pagrindu tarnaujantys NPPKT kariai (tyrime N-114). Atliekant kiekybinį ir kokybinį tyrimus laikytasi bendrųjų etikos principų, tokių kaip: anonimiškumas, savanoriškumas, konfidencialumas, sąžiningumas, informuotas asmens sutikimas, teisė į tikslios informacijos suteikimą.

1 lentelė. Tyrime dalyvavę respondentai

Imties dydis	Lytis		NPPKT kariai, tarnaujantys savanorišku pagrindu	NPPKT kariai, tarnaujantys prievolės pagrindu
	M	V		
N-208	5	203	94	114
100 proc.	2,4 proc.	97,6 proc.	45,2 proc.	54,8 proc.

4. Tyrimo rezultatai

Atliekant kiekybinį tyrimą susitelkta ties klausimu, kokių stereotipinių nuostatų Lietuvos NPPKT kariai (ne)palaiko moteriškos lyties atžvilgiu?

Vertinant stereotipinių nuostatų intensyvumą (pagal pateiktus teiginius, žr. 2 lentelę) pastebėta, kad daugiausiai NPPKT karių palaiko stereotipinę nuostatą, kad moterys, būdamos karėmis, labiau rizikuoja patirti priekabiavimą ar seksualinį

smurtą (13,9 proc. visiškai sutinka), mažiausiai – moterims ir vyrams sunku bendradarbiauti kartu atliekant karines užduotis (1,4 proc. visiškai sutinka). Daugiausia NPPKT karių nepalaiko stereotipinės nuostatos, kad moterims ir vyrams sunku bendradarbiauti kartu atliekant karines užduotis (35,1 proc. visiškai nesutinka), mažiausiai – moterų nedalyvavimas kariniuose veiksmuose ar neįtraukimas į kariuomenės sudėtį jas apsaugo (11,5 proc. visiškai nesutinka).

Ne mažiau svarbu akcentuoti, kad daugiau nei trečdalis respondentų su šiomis stereotipinėmis nuostatomis nesutinka: žvelgiant istoriškai moterys nedalyvavo kariniuose veiksmuose; moters buvimas kariuomenės sudėtyje gali griauti įprastą šeimos modelį; moterys yra nepakankamai agresyvios kovai; moterims trūksta fizinės jėgos karinėms užduotims atlikti; moterims ir vyrams sunku bendradarbiauti kartu atliekant karines užduotis; moterys kariuomenėje yra prastos lyderės; karinės užduotys turėtų būti skirstomos į „vyriškas“ ir „moteriškas“. Neatmestina tai, kad šališkumas moterų karių atžvilgiu vis dar yra palaikomas, nes daugiau kaip dešimtadalis respondentų sutinka su šiomis nuostatomis: žvelgiant istoriškai moterys nedalyvavo kariniuose veiksmuose; moters buvimas kariuomenės sudėtyje gali griauti įprastą šeimos modelį; moterys yra nepakankamai agresyvios kovai; moterims trūksta fizinės jėgos karinėms užduotims atlikti; moterys, būdamos karėmis, labiau rizikuoja patirti priekabiavimą ar seksualinį smurtą; vyro viršenybė moters atžvilgiu kariuomenėje yra realybė.

2 lentelė. Respondentų stereotipinių nuostatų pasiskirstymas moters lyties aspektu

	Atsakymų pasirinkimo vidurkis					Chi kvadrato χ^2 kriterijus	Mann-Whitney'aus kriterijus
	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku		
1. Žvelgiant istoriškai moterys nedalyvavo kariniuose veiksmuose	13,5 %	37,5 %	27,4 %	12,5 %	9,1 %	0,142	0,024

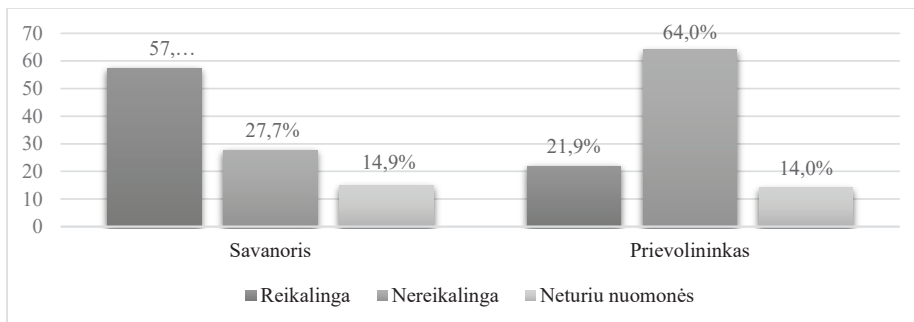
LIETUVOS NUOLATINĖS PRIVALOMOSIOS PRADINĖS KARO TARNYBOS KARIŲ...

	Atsakymų pasirinkimo vidurkis					Chi kvadrato χ^2 kriterijus	Mann-Whitney'aus kriterijus
	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku		
2. Moterų nedalyvavimas kariniuose veiksmuose ar jų neįtraukimas į kariuomenės sudėtį jas apsaugo	11,5 %	23,6 %	35,6 %	22,6 %	6,7 %	0,936	0,517
Moters buvimas kariuomenės sudėtyje gali griauti įprastą šeimos modelį	32,7 %	34,1 %	17,3 %	12,5 %	3,4 %	0,963	0,728
Moterys yra nepakankamai agresyvios kovai	27,4 %	38,5 %	19,7 %	10,6 %	3,8 %	0,662	0,791
Moterims trūksta fizinės jėgos karinėms užduotims atlikti	19,2 %	31,7 %	29,8 %	13,5 %	5,8 %	0,483	0,668
Moterims ir vyrams sunku bendradarbiauti kartu atliekant karines užduotis	35,1 %	40,9 %	17,3 %	5,3 %	1,4 %	0,340	0,451
Moterys kariuomenėje yra prastos lyderės	31,7 %	38,9 %	20,7 %	6,3 %	2,4 %	0,127	0,037

	Atsakymų pasirinkimo vidurkis					Chi kvadrato χ^2 kriterijus	Mann-Whitney'aus kriterijus
	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku		
Karinės užduotys turėtų būti skirstomos į „vyriškas“ ir „moteriškas“	34,1 %	29,8 %	21,2 %	9,1 %	5,8 %	0,773	0,285
Moterys, būdamos karėmis, labiau rizikuoja patirti priekabiavimą ar seksualinį smurtą	16,3 %	22,1 %	19,2 %	28,4 %	13,9 %	0,305	0,080
Vyro viršenybė moters atžvilgiu kariuomenėje yra realybė	20,7 %	29,8 %	34,1 %	11,1 %	4,3 %	0,380	0,643

Toliau siekta išsiaiškinti, ar skiriasi savanoriškai ir prievolės pagrindu tarnaujančių NPPKT respondentų nuostatos dėl moteriškosios lyties stereotipų. Išanalizavę gautus chi kvadrato χ^2 kriterijaus duomenis (žr. 2 lentelę), galime daryti išvadą, kad nagrinėjamo klausimo rezultatų skirtumas statistiškai nereikšmingas, t. y. stereotipinės nuostatos dėl moterų karių panašios savanoriškai ir prievolės pagrindu tarnaujančių NPPKT karių. Atsižvelgiant į Mann-Whitney'aus kriterijų (žr. 2 lentelę), pagal rangų vidurkius savanoriškai ir prievolės pagrindu tarnaujančių NPPKT karių reikšmingai skiriasi šios stereotipinės nuostatos: žvelgiant istoriškai moterys nedalyvavo kariniuose veiksmuose ar nebuvo įtrauktos į kariuomenės sudėtį (0,024) ir moterys kariuomenėje yra prastos lyderės (0,037), kurias dažniau palaikė prievolės pagrindu tarnaujantys NPPKT kariai, palyginti su savanoriškai tarnaujančiaisiais.

Į paveikslė matomas ryškus skirtumas, kaip pasiskirstė savanoriškai (1 pav. pavadinta *savanoris*) ir prievolės (1 pav. pavadinta *prievolininkas*) pagrindu tarnaujančių respondentų nuostatos, ar vyrams ir moterims būtina NPPKT. Daugiau

1 pav. Respondentų požiūrių dėl to, ar vyrams ir moterims būtina NPPKT, pasiskirstymas

nei pusė (57,4 proc.) savanorišku pagrindu tarnaujančių respondentų teigė, kad vyrams ir moterims NPPKT būtina, tuo tarpu daugiau nei pusė (64 proc.) prievolės pagrindu tarnaujančių respondentų teigė, kad nebūtina.

Kokybinio tyrimo rezultatai pateikti 4 lentelėje. Matyti, kad karės apsisprendžia tarnauti dėl šių priežasčių: savirealizacijos galimybės; šeimos pavyzdžio; galimybės siekti karjeros; skatinamos noro išmokti ginti šalį. Tarnybą jos labiau vertina teigiamai nei neigiamai. Atlikus tyrimą paaiškėjo, kad požiūriai į NPPKT tarnaujančias merginas kares yra skirtingi: aplinkinių požiūris į tarnaujančias kares labiau teigiamas nei neigiamas; profesinės karo tarnybos kariai merginas kares paprastai vertina teigiamai, tačiau kai kurių vadų požiūris į merginas kares ir vaikinų karius skiriasi, šaukstiniai vaikinai ir šaukstinės merginos teigiamai vertina tai, kad merginos tarnauja NPPKT.

Su stereotipinėmis nuostatomis karės NPPKT susidūrė tiek tarnyboje, tiek kitoje aplinkoje, jų manymu, to palaikymo priežastys gali būti: asmenų amžius; iš praeities „atsineštos“ stereotipinės nuostatos; išsilavinimas. Galiausiai moterų karių požiūriu būtų geriausia, kad NPPKT merginoms būtų ne privaloma, o savanoriškai pasirenkama, kaip yra šiuo metu.

3 lentelė. Merginų karių pasisakymai dėl NPPKT stereotipinių nuostatų jų atžvilgiu

Tema	Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai
NPPKT PASIRIN- KIMAS IR VER- TINIMAS	Sprendimo tarnauti priežastys	Savirealizacija	Atėjau tarnauti į Lietuvos kariuomenę, nes norėjau išbandyti save...“ (S1) „...tai įdomi patirtis gyvenimui, tai kaip ir iššūkis, kurį manau galiu įveikti“ (S4) „Pati nesuprantu, kodėl čia aš, bet pirmai man atrodė, kad čia toks savęs įveikimas“ (S5)
		Šeimos pavyzdys	„...dar mano tėtis tarnauja, tik profesinėje karo tarnyboje, tai jis skatino ateiti“ (S1)
	Sprendimo tarnauti priežastys	Galimybė siekti karjeros	„Rinkausi tokią tarnybą, nes planavau toliau tarnauti kaip profė“ (S2) „Ateidama galvoju čia patarnausiu ir, jei patiks, tada stosis į karo akademiją, kad tapti karininke“ (S3)
		Noras mokėti ginti šalį	„Aš noriu mokėt ginti save ir šalį, o čia realiai moko to...“ (S4)
	Tarnybos vertinimas	Teigiamas vertinimas	„Džiaugiuos, kad tarnauju, jau tarnyba į pabaigą eina, tai galiu pasakyti, kad tikrai daug išmokau“ (S1) „Vertinčiau gerai“ (S3) „Labiau teigiamai nei neigiamai, nors čia yra ir nesąmoningų dalykų...“ (S4)
		Neigiamas vertinimas	„Biški gailiuosi, kad čia atėjau, kažkaip tas pats per tą patį, bazinis kursas buvo įdomus, o po to tai laiko švaistymas“ (S2) „Daug priklauso nuo vadų, nes kai kurie tai tik pabaigę šaukimą ir jau skyrių vadais tapę, ne labai dar turi patirties, tai tas nepatinka ir tokia ta tarnyba gaunas chaotiška, jie sako vienaip, ateina kiti vadai, jie mokina kitaip. Tikėjau, kad bus įdomiau“ (S5)

Tema	Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai
NPPKT STEREOTIPINĖS NUOSTATOS		Aplinkinių	<p>„Draugai ir šeima palaiko, tai, manau, geras požiūris“ (S1)</p> <p>„Sunku pasakyti, klausia, ar patinka, bet kaip jie vertina, ar koks požiūris, net nežinau“ (S2)</p> <p>„Vieni sako, kam Tu eini, ir ten visokias neigiamybės... ypač seni žmonės“, „...o kiti – kaip tik fainai ir kad šaunuolė esu, net pagiria taip“ (S3)</p> <p>„Kai pasakau, kad tarnauju, tai žmonės domisi, man tai toks teigiamas jų požiūris atrodo“ (S4)</p> <p>„Daugelio teigiamas požiūris, bet kartais jaučiasi toks vertinimas, kad jei mergina tarnauja, tai vadinasi nelabai rimta“ (S5)</p>
		Profesinės karo tarnybos karių	<p>„...tarsi ir vienodas požiūris į merginas ir vaikus, nes reikalavimai tokie patys, bet nežinau kaip pasakyti, bet tuo pačiu į merginas žiūrima kitaip kariuomenėje. Sunku man paaikškinti“ (S1)</p> <p>„Vadai į merginas žiūri, sakyčiau, palankiau, nes kai kuriais atvejais tikrai nuolaidžiauja, o iš vaikinių daugiau reikalauja, tai skirtumas tikrai yra“ (S2)</p> <p>„Mūsų skyriaus merginos, sakyčiau, tiksliau ir greičiau atlieka užduotis ar šiaip greičiau susiorientuoja, todėl visokios papildomos užduotys dažniausiai būna vaikiniams, nors tuos bendrus karinius dalykus, sakyčiau, tolygiai paskirsto, labiausiai, manau, koks karys, nuo to priklauso vadų požiūris, o ne, ar mergina, ar vaikas“ (S3)</p> <p>„Beveik visi vadai būna teisingi visiems šauktiniams, bet vienas iš vadų tai tikrai atrodo nusistatęs prieš merginas“ (S4)</p> <p>„Jei stengies, tai vadų požiūris teigiamas tiek į merginas, tiek į vaikus“ (S5)</p>

Tema	Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai
NPPKT STEREOTIPINĖS NUOSTATOS		Šauktinių vaikinių	„Kuopoje vaikinai draugiški, padeda, jei reikia, man atrodo, kad jie neišskiria mūsų“ (S1) „Geras“ (S2) „Teigiamas, esu iš kitų kuopų girdėjus, kaip sako vaikinai, kur tik vien vyrai, kad smagiau mūsų kuopoj, kai taip pamaišyta“ (S3) „Man atrodo, kad jiems ok tarnauti kartu“ (S4) „Vaikinių čia labiau reiktų klaust, bet man atrodo, kad jiems jokio skirtumo, visi tarnaujam ir tiek“ (S5)
		Šauktinių merginų	„Aš manau, puikiai mes čia tarnaujam“ (S1) „Kai pati tarnauju, tai tikrai matau, kaip stengiamės visos, tai tikrai vertinu kuo geriausiai ir požiūris į merginas – tik geras“ (S2) „Nu, normaliai, bet geriau, kai kas iš šono vertina“ (S3) „Man tai atrodo, kad moterys šauktinės turi didžiulį, kad tarnauja, tik gerai reikia vertinti merginų tarnybą, nes mūsų tikrai nedaug“ (S4) „100 procentų teigiamas požiūris“ (S5)
	Stereotipinės nuostatos dėl merginų karių NPPKT	Tarnyboje	„Nu, esu tokį girdėjus, kad, jei moteris tarnauja, tai ji ne tos pakraipos“ (S1) „...dažnai sako, kad fiziškai silpnos ir pabrėžia, kad moterims fizo normatyvai kitokie“ (S2) „...sako, kad moterims geriau vaikus gimdyt, o ne eit tarnaut“ (S3) „...jei negali kažko padaryt, tai duoda tarsi suprasti, kad geresnis karys yra vyras“ (S4)
		Kitoje aplinkoje	„...moterims ne vieta kariuomenėje, yra kitokių joms veiklų“ (S2) „...yra buvę, kad, kai važiauvau savaitgalį namo su autobusu ir su karine apranga, tai vairuotojas taip biški pasišaipė, sakė, nu, jei jau tokios jaunos mergaitės gina šalį, tai jau jau čia ne tarnyba, nes čia tik vyrų darbas“ (S5)
	Stereotipinių nuostatų palaikymo priežastys	Amžius	„Man atrodo vyresni žmonės labiau palaiko“ (S2) „Gal jaunesni mažiau palaiko stereotipus“ (S5)

Tema	Kate- gorija	Subkate- gorija	Įrodantys teiginiai
NPPKT STEREO- TIPINĖS NUOSTA- TOS		Iš praeities „atsineštos“ stereotipinės nuostatos	„Tie stereotipai tiesiog yra nuo senų senovės, man atrodo, jie ir be priežasties visad bus“ (S1)
		Išsilavinini- mas	„Tai galėtų priklausyti nuo išsilavinimo“ (S4)
NPPKT VISIEMS	NPPKT mergi- noms ir vaikinams	Merginų karių požiūris	„Manau, geriausia, kai merginoms leidžia rinktis“ (S1) „Tokia patirtis visiems būtų naudinga ir gera, tai aš už būčiau“ (S2) „Šiaip nėra lengva čia, ne tik fiziškai, bet kartais ir psichologiškai, tai, sakyčiau, labiau priklauso, kiek gerai pasirengę ateina žmonės, atranka kitokia turėtų būt, o ne tik pagal sveikatą. Kai kurių savo draugių, pavyzdžiui, neįsivaizduoju tarnaujančių. Geriausia, kai rinktis galima“ (S3) „Esu girdėjusi, kad svarstė apie NPPKT ir vaikinams, ir merginoms, tai gal taip ir padarys kada nors, bet, ar tai gera idėja, sunku pasakyti“ (S4) „Aš manau, kad reiktų palikti pasirinkimo galimybę visiems – tiek vyrams, tiek mo- terims. Kas nori, tas tarnauja, kas nenori, tai nenori“ (S5)

Išvados

Lyčių lygybės problematika karo tarnyboje aktuali šiuose dviejuose kontekstuose: lyčių lygybės karo tarnyboje demokratinio vertingumo ir skirtingų lyčių tarnybos karinio poreikio bei pasirengimo. Pastarasis kontekstas reikšmingai kontrastuoja pirmojo atžvilgiu, ypač žvelgiant tradiciškai – karo tarnybos prasmė yra efektyvaus saugumo užtikrinimas ir gynyba, o ne demokratinė efektyvi lyčių lygybė. Tyrimas patvirtino, kad Lietuvos NPPKT karių stereotipinės nuostatos dėl moters lyties minėta tradiciją palaiko.

Lyčių lygybė Lietuvos karo tarnyboje išlieka problema bent dėl dviejų priežasčių. Pirmą, nenuosekli lyčių lygybės karinėje tarnyboje politika. Antra, išliekantys, nors struktūriškai iš dalies kinta (pvz., dėl moters fizinė jėgos, agresyvumo, lyderystės, bendradarbiavimo ir pan.), stereotipai dėl moterų karo tarnybos. Pabrėžtina

tai, kad dėl lyčių lygybės kariuomenėje politikos nenuoseklumo išlieka palanki aplinka pačioje kariuomenėje tarpti stereotipams dėl moterų karo tarnybos. Lyginamajame kontekste Lietuvos negalima priskirti šalims, kuriose moterų įsitraukimas ir dalyvavimas saugumo bei gynybos struktūrose vyksta masiškiau, o lyčių lygybės užtikrinimas yra visapusiškas. Pabrėžtina ir tai, kad Lietuvoje jau kelerius metus nėra pažangos apskritai lyčių lygybės klausimu (nuo 2005 m. Lietuvoje reikšmingos pažangos dėl lyčių lygybės nepasiekta (EIGE, 2019)).

Iki šiol remiamasi tam tikrais socialiniais vaidmenimis, kurie savotiškai „pri-dengia“ išsiskynusį tendencingumą dėl lyties. Karinėje tarnyboje susiformavę stereotipai moters atžvilgiu iškreipia požiūrį ir vertinimą, todėl tarnyboje kyla lygių galimybių principų įgyvendinimo kliūčių.

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad dominuojanti stereotipinė nuostata, jog moterys, būdamos karėmis, gali labiau rizikuoti patirti priekabiavimą ar seksualinį smurtą. Tai patvirtina žinomų tyrimų (Kornblum, 1984; Nagel ir kt., 2001) radinius, kad karės, kaip ir civilės moterys, patiria priekabiavimą ir seksualinį smurtą.

Tyrimo rezultatai patvirtino ir žinomas J. Boldry (2001) bei C. Cohn'o (2013) išvadas, kad vyrai dažniau nei moterys laikyti turinčiais lyderio ir motyvacinių savybių, kurios būtinos karinei tarnybai; vyrai kariuomenėje vertinami palankiau nei moterys, tad moterims dažniau kyla karjeros kliūčių, jos laikomos mažiau kompetentingomis lyderėmis. Atliktame tyrime reikšmingai išsiskyrė stereotipinės savanoriškai ir prievolės pagrindu tarnaujančių NPPKT karių nuostatos dėl moterų lyderystės karinėje tarnyboje. Prievolės pagrindu tarnaujantys NPPKT kariai dažniau mano, kad moterys kariuomenėje yra prastesnės lyderės nei vyrai. Kartu tyrimo rezultatai tam tikra prasme sietini su K. M. Walker'io (2012) suformuluota *stiklinių lubų* metafora: moterys turi vis daugiau galimybių siekti karinės karjeros, tad kinta ir moterų lyderystės situacija kariuomenėje, vis dažniau pradaužiamos tradicinės *stiklinės lubos*.

Atlikus interviu su NPPKT karėmis, nustatyta, kad jos susiduria su skirtingais požiūriais į NPPKT tarnaujančias kares bei su stereotipinėmis nuostatomis, kurių palaikymo priežastys yra asmenų amžius, iš praeities „atsineštos“ stereotipinės nuostatos, išsilavinimas. Taigi, moterų karių požiūriu, nuolatinė privalomoji pradinė karo tarnyba turi būti galimybė tarnauti moterims, tai neturėtų būti privaloma.

Lietuvos moterų dalyvavimas NPPKT yra menkas, tačiau atskirties (neformalios karinės organizacijos narių palaikomos normos ir susiformavusių stereotipų) pačios karės negali įveikti. Siekiant geresnių rezultatų lyčių lygybės užtikrinimo procesai turėtų būti atviresni, moterims karinėje tarnyboje sudarytos palankios galimybės, kurios neatsiejamos pirmiausia nuo politinės valdžios teikiamų prioritetų ir jų įgyvendinimo. Karinė struktūra yra ne kas kita, kaip tam tikrų įpročių ir prak-

tikų rinkinys, palaikomas tos struktūros žmonių, todėl giliai įsišakniję įsitikinimai ir lūkesčiai dėl vaidmenų keičiasi netolygiai.

Lyčių lygybės užtikrinimas teigiamai veikia karinės tarnybos produktyvumą, novatoriškumą, efektyvumą bei prisideda prie žmogaus teisių ir laisvių sklaidos, apskritai šalies demokratizacijos. Lyčių lygybės klausimui reikėtų teikti prioritetą.

Literatūra

- Archer, E. M. (2013). The power of gendered stereotypes in the U.S. Marine Corps. *Armed Forces & Society*, 39, 359–391.
- Barry, B. (2013). Women in Combat. *Survival*, 55 (2), 19–30.
- Bans-Akutey, A., Tiimub, B. M. (2021). Triangulation in Research. Academia Letters. <https://complexdiscovery.com/wp-content/uploads/2021/10/Triangulation-in-Research>
- Becker, J. C., Wright, S. C. (2011). Yet another dark side of chivalry: Benevolent sexism undermines and hostile sexism motivates collective action for social change. *Journal of Personality and Social Psychology*, 101 (1), 62.
- Boyce, L. A., Herd, A. M. (2003). The Relationship between Gender Role Stereotypes and Requisite Military Leadership Characteristics. *Sex Roles*, 49, 365–378.
- Blondin, M. (2016). *Women in the armed forces: promoting equality, putting an end to gender – based violence*. <https://www.refworld.org/pdfid/5836fccd4.pdf>.
- Browne, K. (2007). *Co-ed Combat: The New Evidence That Women Shouldn't Fight the Nation's Wars*. Sentinel HC.
- Bordalo, P., Coffman, K., Gennaioli, N., Shleifer, A. (2016). Stereotypes. *The Quarterly Journal of Economics*, 131 (4), 1753–1794.
- Boldry, J., Wood, W., Kashy, D. A. (2001). Gender Stereotypes and the Evaluation of Men and Women in Military Training. *Journal of Social Issues*, 57 (4), 689–705.
- Choo, J. (2020). The Spread of Feminism and the Silence of Gendered Militarism in the Neoliberal Era: Controversy Over Military Conscription among Members of the Young Generation I South Korea. *Journal of Asian Sociology*, 49 (4), 477–500.
- Creveld, M. (2000). Less than we can be: Men, Women and the Modern Military. *Journal of Strategic Studies*, 23 (4), 12–13.
- Creswell, J. W. (2013). *Qualitative inquiry and research design: choosing among five approaches*. California: Thousand Oaks, Sage.
- Cohn, C. (2013). *Women & Wars*. Cambridge: MPG Books Group.
- Collins-Dogrul, J., Ulrich, J. R. (2017). Fighting Stereotypes: Public Discourse about Women in Combat. *Armed Forces & Society*, 44 (3), 436–459.
- Collischon, M., Eberl, A., Jahn, K. (2018). *The Effect of Compulsory Service on Life Satisfaction and its Channels*. <https://doku.iab.de/discussionpapers/2018/dp2418.pdf>
- Cook, R., Weiss, C. (2016). Gender stereotyping in the military. Insights from court cases. In E. Brems, A. Timmer (eds.). *Stereotypes and Human Rights Law*. Belgium: Intersentia, 175–198.
- Dahl, G. B., Kotsadam, A., Rooth, D. (2018). *Does integration change gender attitudes? The effect of randomly assigning women to traditionally male teams*. <http://ftp.iza.org/dp11323.pdf>.
- D'Amico, F. (1998). Feminists Perspectives on Women Warriors. In L. A. Lorentzen, J. Turpin (eds.). *The Women and War Reader*, 119–125. New York: New York University Press.
- Demet, A. C. (2022). Challenging the 'normal': curious women conscientious objectors to military service in the male conscription system in Turkey. *Critical Military Studies*, 8 (3), 254–272.
- Desilver, D. (2019). *Fewer than a third of countries currently have a military draft; most exclude women*. <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2019/04/23/fewer-than-a-third-of-countries-currently-have-a-military-draft-most-exclude-women/>
- Doan, A., Portillo, S. (2019). *Organizational Obliviousness Entrenched Resistance to Gender Integration in the Military*. Cambridge University Press.

- Drapikowska, B. (2018). Gender and Security – Female Military Service in Social Perspective – History, Present Days, Law and Communication. *Proceedings of the 4th World Conference on Women's Studies*, 3 (2), 18–29.
- Dunlap, S. L., Holloway, W., Pickering, C. E., Tzen, M., Goldbach, J. T., Castro, C. A. (2020). Support for Transgender Military Service from Active Duty United States Military Personnel. *Sexuality Research and Social Policy*. <https://doi.org/10.1007/s13178-020-00437-x>
- Dunsanson, C., Woodward, R. (2016). Regendering the military: Theorizing Women's military participation. *Security Dialogue*, 47 (1), 3–21.
- Eagly, A. H., Wood, W., Diekmann, A. B. (2000). Social role theory of sex differences and similarities: A current appraisal. In T. Eckes, H. M. Traunter (eds.). *The developmental social psychology of gender*, 123–174. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- EIGE. (2019). 2019 m. lyčių lygybės indeksas: Lietuva. file:///C:/Users/PC/AppData/Local/Temp/20190375_mh0319027ltn_002.pdf.
- Enloe, C. (2007). *Globalization and Militarism: Feminists Make the Link*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers.
- Feinman, I. R. (2000). *Citizenship Rites: Feminist Soldiers and Feminist Antimilitarists*. New York: New York University Press.
- Finabel. (2018). *The integration of women in armed forces*. <http://finabel.org/wp-content/uploads/2018/12/WomenAF.pdf>
- Gaddes, R., Jacobson, Z., Montgomery, S., Moore, C. (2018). *Conscious and Unconscious Gender Bias*. <https://dacowits.defense.gov/Portals/48/Documents/General%20Documents/RFI%20Docs/Dec2018/InsightRFI%204.pdf?ver=2018-12-08-000555-027>
- Goldstein, J. S. (2001). *War and gender: how gender shapes the war system and vice versa*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hammar, L., Berg, A. (2015). *Whose Security? Practical examples of gender perspectives in military operations*. Nordic Centre for Gender in Military Operations/Swedish Armed Forces. <http://www.forsvarsmakten.se/en/swedint/nordic-centre-for-gender-in-military-operations>
- Heikkilä, J., Laukkanen, I. (2020). Gender-specific Call of Duty: A Note on the Neglect of Conscription in Gender Equality Indices. *Defence and peace economics*. <https://doi.org/10.1080/10242694.2020.1844400>
- Heilman, M. E. (2001). Description and prescription: How gender stereotypes prevent women's ascent up the organizational ladder. *Journal of Social Issues*, 57 (4), 657–674.
- Herek, G. M. (2016). The social psychology of sexual prejudice. In T. D. Nelson (ed.). *Handbook of prejudice, stereotyping, and discrimination*, 355–384. NY: Psychology Press.
- International Labour Organization. (2022). *Violence and harassment at work has affected more than one in five people*. https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_863177/lang--en/index.htm
- Jenne, N., Bisshopp, F. U. (2021). Female Peacekeepers: UNSC Resolution 1325 and the Persistence of Gender Stereotypes in the Chilean Armed Forces. *International Peacekeeping*, 28 (1), 134–159.
- Jokubauskas, V., Safronovas, V. (2021). *Moterys ir karas: vaidmenys ir patirtys Lietuvos istorijoje*. https://www.researchgate.net/publication/357260316_Moterys_ir_karas_vaidmenys_ir_patirtys_Lietuvos_istorijoje_Ivadas
- Joslin, R., Muller, R. (2016). Identifying interesting project phenomena using philosophical and methodological triangulation. *International Journal of Project Management*, 34 (6), 1043–1056.
- Kenstavičienė, K. (2021). *Valstybės gynybos konstitucinis institutas: teisinio reguliavimo raida ir problemos*. Daktaro disertacija. Mykolo Romerio universitetas.
- Khraban, T., Silko, O. (2021). Psycholinguistics Approach to Study of Female Stereotypes in the Armed Forces of Ukraine. *American Journal of Applied Psychology*, 10 (2), 40–48.
- King, A. (2013). *The Combat Soldier: Infantry Tactics and Cohesion in the Twentieth and Twenty-First Centuries*. Oxford: Oxford University Press.
- Kornblum, L. S. (1984). Women Warriors in a Men's World: The Combat Exclusion. *Law & Ineq*, 2 (2), 351–445.
- Kvarving, L. P., Grimes, R. (2016). Why and how gender is vital to military operations. *PfPC SSRWG and EDWG, Handbook on Teaching Gender in the Military*, 10. Geneva: DCAF and PfPC.
- Lietuvos Respublikos karo prievoles įstatymas. (1996). Spalio 22 d. Nr. I-1593. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.32330/asr>
- Lippman, W. (1998, second printing; original 1922). *Public opinion. With a New Introduction by Michael*. Second edition, New Brunswick, New Jersey: Transaction Publisher. https://monoskop.org/images/b/bf/Lippman_Walter_Public_Opinion.pdf

LIETUVOS NUOLATINĖS PRIVALOMOSIOS PRADINĖS KARO TARNYBOS KARIŲ...

- Loukou, M. (2020). *How Can the United States Move toward Gender-Neutral Special Forces? Lessons from the Norwegian Military*. <https://www.usmcu.edu/Portals/218/PDF%20Gender%20Neutral.pdf>
- McCristall, P., Baggaley, K. (2019). The progressions of a gendered military: A theoretical examination of gender inequality in the Canadian military. *Journal of Military, Veteran and Family Health*, 5 (1), 119–126.
- Moss-Racusin, C. J., Dovidio, V., Brescoll, M., Handelsman, G. J. (2012). Science faculty's subtle gender biases favor male students. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 109 (41), 16474–16479.
- Muhr, S. L., Sløk-Andersen, B. (2017). Exclusion and inclusion in the Danish Military: A historical analysis of the construction and consequences of a gendered organizational narrative. *Journal of Organizational Change Management*, 30 (3), 367–379.
- Nagel, R. U., Spears, K., Maenza, J. (2021). *Culture, gender, and women in the military: Implications for International Humanitarian Law Compliance*. Washington: Georgetown Institute for Women, Peace and Security.
- Oustinoff, M. (2019). The avatars of the stereotype since Walter Lippmann. *Hermes, La Revue*, 83, 48–53.
- Perrson, A., Sundevall, F. (2019). *Conscripting Women: Gender, Soldiering, and Military Service in Sweden 1965–2018*. <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/09612025.2019.1596542?needAccess=true>.
- Peters, K., Ryan, M. K., Haslam, S. A. (2015). Marines, medics, and machismo: Lack of fit with masculine occupational stereotypes discourages men's participation. *British Journal of Psychology*, 106, 635–655.
- Pinch, F. C., MacIntyre, A. T., Browne, P., Okros, A. C. (2006). *Challenge and change in the military: gender and diversity issue*. Canada: Canadian Forces Leadership Institute.
- Pleskys, D., Guščinskienė, J. (2021). Moterų karių karjera Lietuvos kariuomenėje: moterų puskarininkių nuomonė. *Viešoji politika ir administravimas*, 20 (3), 351–367.
- Reis, J., Menezes, S. (2019). *Gender Inequalities in the Military Service: A Systematic Literature Review*. <https://comum.rcaap.pt/bitstream/10400.26/36406/1/10.1007s12119-019-09662-y.pdf>
- Siplane, A. (2017). *Women in the Estonian Defence Forces: Motivation, Attitudes, Experiences and Challenges*. https://icds.ee/wp-content/uploads/2018/05/ICDS_Report_Women_in_the_Estonian_Defence_Forces_Andres_Siplane_December_2017.PDF.
- Skujaitė, I. (2019). Kanados kariuomenės ledlaužis. *Karys*, 4, 3–9.
- Smith, D. G., Rosenstein, J. E., Nikoloy, M. C., Chaney, D. A. (2019). The Power of Language: Gender, Status, and Agency in Performance Evaluations. *Sex Roles*, 80, 159–171.
- Solaro, E. (2006). *Women in the Line of Fire: What You Should Know about Women in the Military*. Emeryville, CA: Seal Press.
- Stamarski, C., Son, Hing L. (2015). *Gender inequalities in the workplace: The effects of organizational structures, processes, practices, and decision makers' sexism*. <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2015.01400/full>.
- Stede, F. B., Stornaes, A., Stubberud, K. (2015). Military Women – the Achilles Heel in Defence Politics? Military Women – the Achilles Heel in Defence Politics? In Frank Brundtland (ed.). *Steder*, 14–52. Oslo: Abstrakt.
- Struktūriniai pokyčiai mokslinių tyrimų srityje*. (2017). Vilnius: Lyčių lygybės institutas. file:///C:/Users/PC/Downloads/ti_pubpdf_mh04171561n_pdfweb_20170913125432.pdf
- Suh, C. K. (2019). Reviewing a ban on transgender troops from an international perspective. *Southwestern Journal of International Law*, 25, 155–179.
- Sundevall, F., Perrson, A. (2016). LGBT in the Military: Policy Development in Sweden 1944–2014. *Sex Res Soc Policy*, 13, 119–129.
- Swers, M. (2007). Building a Reputation on National Security: The Impact of Stereotypes Related to Gender and Military Experience. *SOQ*, 32 (4), 559–595.
- Tabassum, N., Nayak, B. S. (2021). *Gender Stereotypes and Their Impact on Women's Career Progressions from a Managerial Perspective*. <https://journals.sagepub.com/doi/epub/10.1177/2277975220975513>
- Thurmond, V. A. (2001). The Point of Triangulation. *Journal of Nursing Scholarship*, 33 (3), 253–258.
- United Nations Division for the Advancement of Women. (2005). *Equal Participation of Women and Men in Decision-Making Processes, with Particular Emphasis on Political Participation and Leadership*. <https://www.un.org/womenwatch/daw/egm/eql-men/FinalReport.pdf>
- Van Thiel, S. (2014). *Research Methods in Public Administration and Public Management: An Introduction*. London: Routledge.
- Vermeij, L. (2020). *Woman First, Soldier Second: Taboos and Stigmas Facing Military Women in UN Peace Operations*. https://www.ipinst.org/wp-content/uploads/2020/10/2010_Taboos-and-Stigmas-Facing-Military-Women-in-UN-Peace-Operations.pdf

Gerda Kazlauskienė

- Visuotinės karo prievolės galimybių vertinimo studija. (2021). Vilnius: Krašto apsaugos ministerija. <https://kam.lt/leidiniai/visuotines-karo-prievoles-galimybiu-vertinimo-studija/>
- Walker, K. M. (2012). A model for femininity and military leadership. *Journal of Psychological Issues in Organizational Culture*, 2 (4), 22–37.
- Watson, C. (2019). *Defence and Gender*. Geneva: DCAF, OSCE/ODIHR, UN Women.
- Wilén, N., Heinecken, L. (2018). Regendering the South African army: Inclusion, reversal and displacement. *Gender, Work & Organization*, 25 (6), 670–686.

CONSCRIPTS' STEREOTYPICAL BIAS AGAINST FEMALE SOLDIERS IN THE LITHUANIAN ARMY. STEREOTYPICAL ATTITUDES REGARDING FEMALE SOLDIERS IN INITIAL MILITARY SERVICE IN LITHUANIA

Gerda Kazlauskienė

Summary

The formation of military service is an issue relevant to all countries and all societies. In modern military organisational and technological settings, both universal military service and large armies in general are an imperative. The paper analyses gender equality issues in the following two significant contexts: the democratic value of gender equality in the military service, and the need and readiness of the military to accommodate different genders. The latter context is in stark contrast with the former two, especially given the traditional point of view that military service is meant to ensure effective security and defence, rather than the effective implementation of gender equality. In any case, however, compulsory initial military service is broadly linked to the question of political equality. This context makes the engagement of women in the military all the more controversial: there is no military or technical necessity for women to be engaged, but there is a democratic demand for this arising from the tenets of human rights and freedoms, as well as gender equality. Moreover, a number of stereotypes persist in challenging the engagement of women in military service. Therefore, the present study uses the unconscious bias approach for finding out whether soldiers in compulsory initial military service in Lithuania have any stereotypes concerning women, what the stereotypes are, and what women soldiers face in terms of perception and stereotypical attitudes to their engagement in military service.

Women have long served in various capacities in the army. However, they are rarely recognised in the military for their bravery, strength, resilience and excellence in service. Stereotypes about women in the military persist because of the attitudes and perceptions of the qualities that should characterise a soldier. Gender stereotypes cause and justify gender inequality. Conscious and unconscious support for gender stereotypes in the military is associated with certain behaviours.

Military culture is a culture created by people. Maintaining a unidirectional internal military culture undermines women's interests not only at a professional level but also in military structures in a broader sense. With regard to the specificities of military service, the following prevailing stereotypes about women in the military can be identified:

- women lack physical strength;
- women are poor leaders;
- women are not aggressive enough for combat;
- women and men find it difficult to cooperate;
- women can be protected by being excluded from military action and from service in the armed forces;
- women face a greater risk of harassment and sexual violence in the military compared to other jobs.

Academic literature suggests that gender diversity contributes to close and trust-based cooperation between society and the military, and attracts new recruits to the military, where all soldiers can contribute, develop and maximise their potential in ensuring national security. This transformation benefits not only the institution itself but also society in general.

The results of the study suggest that the dominant stereotypical attitude is that female soldiers may be at greater risk of harassment and sexual violence. However, this perception is difficult to substantiate due to the lack of empirical research. At the same time, it should be noted that women are likely to face this risk in any role they take on. There have also been significant discrepancies in stereotypical attitudes to women's leadership in military service among volunteers in compulsory initial military service on one hand, and conscripts on the other. Conscripts believe that women in the military are inferior leaders to men. It should be underlined that the topic of women's leadership in the military is currently gaining momentum at the Nato level.

Interviews with women soldiers in compulsory initial military service have revealed that women soldiers are confronted with a range of perceptions and stereotypical attitudes to women in military service, depending on the age, stereotypical attitudes from past settings, and the educational background of those who hold them. From the point of view of women soldiers, permanent compulsory initial military service should be seen as an option, not an obligation, for women soldiers.

The results of the survey are indicative of a certain trend towards the merely formal implementation of gender equality policy in Lithuanian military service. Concurrently, they reflect the inconsistency of political attitudes towards gender equality in the Lithuanian armed forces. Given that ensuring gender equality has a positive impact on the productivity, innovation and efficiency of military service,

Gerda Kazlauskienė

as well as contributing to the promotion of human rights and freedom, and overall democratisation in the country, gender equality needs to be given a higher priority.

Gerda Kazlauskienė – doktorantė (socialiniai mokslai – politika), Klaipėdos universiteto Viešojo administravimo ir politikos mokslų katedra

El. paštas: gerda.kazlauskiene@ku.lt